

A véleményszabadság büntetőjogi korlátozhatóságával kapcsolatos magyar alkotmánybíróági gyakorlat az emberi méltósághoz való joggal összefüggésben

A közéleti szólás alapjogi védelmének szempontjai a közszereplőktől a közügyekig

TÓTHJ. ZOLTÁN*

A véleménynyilvánítási szabadság az egyik legfontosabb alanyi alapjog, amelyet az Alkotmánybíróság a kezdetektől fogva kiemelt védelemben részesít. E jog ugyan nem korlátozhatatlan, de a jogalkotó a korlátozás során az általánosnál szigorúbb mércének kell hogy megfeleljen. Az egyik elsődleges korlátozási indok más személyek méltósághoz való joga lehet, ami a végső alapját adja egyrészt a „közösségek méltósága” védelmének is, másrészt megalapozza a tétéles jogi korlátokat, így különösen a becsület és a jó hírnév polgári jogi és büntetőjogi védelmét. A személyiségvédelem legerősebb büntetőjogi eszköze a rágalmazás és a becsületsértés tényállása, ami különösen a közéleti véleménynyilvánítás eseteiben veti fel a két jog kollíziójának lehetőségét és az ütközés alkotmányjogi megítélésének szükségességét. Jelen tanulmány ezen alkotmányossági megítélés változását mutatja be a magyar Alkotmánybíróság gyakorlatában. Ennek során – a véleménynyilvánítási szabadság általános alkotmányossági aspektusainak ismertetését követően – végigveszi azt a fejlődési ívet, melynek során a közéleti szólást tevő személy alanyi helyzete helyett egyre inkább a szituáció megítélése, az objektív szempontok hangsúlyozása, az ügy közügy jellege kap szerepet.

Kulcsszavak: véleménynyilvánítási szabadság, emberi méltósághoz való jog, becsületvédelem, közszereplő, közügy, rágalmazás, becsületsértés

The practice of the Hungarian Constitutional Court in relation to the collision between freedom of expression and the right to human dignity

Aspects of fundamental rights protection of public speech from public figures to public affairs

Freedom of expression is one of the most important fundamental rights, which the Constitutional Court has protected from the beginning of its operation. Although this right is not unlimited, the legislator is subject to a stricter standard than the general measure when it comes to restrictions. One of the primary grounds for limitation may be the right to human dignity of others, which is the ultimate basis for the protection of the “dignity of communities” and also the ground for the protection of honour and

* Egyetemi tanár, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar.

reputation under civil and criminal law. The most powerful criminal law instruments for the protection of personality are the offences of defamation and libel, which, particularly in cases of public expression, raise the possibility of a collision between the two fundamental rights and the need to assess the constitutionality of the conflict. The present study reviews the changes in the constitutional assessment of this matter in the practice of the Hungarian Constitutional Court. In doing so, it presents the development of the process in which the importance of the subjective position of the person making a public statement is gradually replaced by the evaluation of the situation, i.e. whether the incriminated expression concerned public affairs or not.

Keywords: freedom of expression, right to human dignity, protection of honour, public figures, public affairs, defamation, libel

1. Bevezetés

A véleménynyilvánítási vagy szólásszabadság (avagy „a kifejezés szabadsága”)¹ és a vele szorosan összefüggő sajtószabadság kiemelkedően fontos alkotmányos jog, ezeket mind a régi, mind a módosított Alkotmány, mind a 2012. január 1-jétől hatályos Alaptörvény kiemelt védelemben részesítette és részesíti.² E kiemelt védelem nemcsak az alkotmányos normaszövegek [Alkotmány 61. § (1)–(2) bekezdés; Alaptörvény IX. cikk (1)–(2) bekezdés] szintjén jelenik meg, hanem az alkotmánybírói gyakorlat is „különösen becses” jogokként³ tekint rájuk, amelyek korlátozása csak különösen indokolt esetekben, szigorú feltételekkel történhet.

A jelen tanulmány célja röviden áttekinteni azt a folyamatot, amelynek során az Alkotmánybírók az utóbbi években a közéleti véleménynyilvánítási szabadság vizsgálata kapcsán fokozatosan áttért az alanyi szempontok érvényesítéséről a tárgyiak értékelésére, ennek következményeként pedig a közéleti véleményszabadság korlátozhatóságának legfőbb szempontja – különösen büntetőügyekben, a rágalmozás és a becsületsértés alkotmányos megítélése vonatkozásában – immár nem az, hogy a vélemény (vagy a sajtószerv közleménye) kiktől (például közszereplőtől) szól, hanem hogy az milyen típusú ügy (ti. közügy vagy nem közügy) kapcsán jelenik meg. Természetesen a közszereplői minőség továbbra is lehetséges vizsgálati szempont, de most már elsősorban annak érdekében (és annak alárendelten) végezhető el, hogy megállapítható legyen: az alkotmányossági értékelés tárgyává tett tényállás valóban közügyet takar-e

¹ Ádám Antal és Halmi Gábor mellett érvel, hogy a „kifejezés szabadsága” *terminus technicus* tágabb értelmű, mint a „véleményszabadság”, lásd ÁDÁM Antal – HALMAI Gábor: A véleményszabadság problémái az alkotmánybíráskodásban. *Acta Humana* 24., 1996, 11. Ugyanakkor a magyar terminológiától némiképpen idegen a „kifejezés szabadsága”, bevettebb a „szólásszabadság” vagy a „véleménynyilvánítási szabadság”. Mindazonáltal a jogtudomány ezeket alapvetően szinonimákként használja és ugyanazt érti alattuk. Vö. KOLTAY András: 61. §. A véleménynyilvánítás és a sajtó szabadsága és a közérdekű adatok nyilvánossága. In JAKAB András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja II.* Budapest, Századvég, 2009, 2223.

² 1949. évi XX. törvény; 1989. évi XXXI. törvény az Alkotmány módosításáról; Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.).

³ Vö. 7/2014. (III. 7.) AB határozat, indokolás [39].

(és így vonatkozik-e az e körben tett szólásra a véleményszabadság politikai és társadalmi kérdésekben érvényesülni hivatott kiemelt védelme) vagy sem.

Először áttekintjük az Alkotmánybíróságnak a véleménynyilvánítási szabadsággal kapcsolatos korábbi esetjogát és annak markáns (ma is hivatkozott) megállapításait, mégpedig általános jelleggel (a véleményszabadsággal kapcsolatos alkotmányos szempontok felvázolásával), a közszereplőkre, közügyekre és a közhatalmat gyakorlóakra vonatkozóan egyaránt. E körben különös figyelmet szentelünk azoknak a büntetőjogi kérdéseknek, amelyekben ütközik egymással az emberi méltóság védelme és a szólásszabadság joga. Ezt azonban nem tehetjük meg azon általános alkotmányjogi szempontoknak a számbavétele nélkül, amelyek a két jog ütközésének eseteire adnak általános iránymutatásokat, mert a véleménynyilvánítási szabadság generális megalapozását adja vagy a kifejezés szabadsága kiemelt védelmének igazolási feltételeit tartalmazza. Ezt követően ismertetjük azt a fordulatot, amelynek során az Alkotmánybíróság a közéleti szólás jogszabályi (és bírói jogalkalmazói) korlátozhatóságával kapcsolatban egyértelműen áttért a tárgyi aspektusok (a vizsgált ügy közügy jellege vagy annak hiánya) előtérbe helyezésére, és így – ma már – az alanyi oldal (a közszereplői minőség és a közszereplés konkrét módjai) vizsgálatát is csak ennek részeként ismeri el.

2. Az Alkotmánybíróság szólásszabadsággal kapcsolatos gyakorlata az Alkotmány alapján

2.1. Az Alkotmánybíróság krédója

Az Alkotmánybíróságnak a véleménynyilvánítási szabadsággal kapcsolatos első, jellegadó döntése, a 30/1992. (V. 26.) AB határozat szerint a véleménynyilvánítás szabadságának kitüntetett szerepe van az alkotmányos alapjogok között, tulajdonképpen „anyajoga” többféle szabadságnak, az ún. kommunikációs alapjogoknak. Ezek közé tartozik a szólás- és a sajtószabadság, a művészi, irodalmi alkotás szabadsága és a művészeti alkotás terjesztésének szabadsága, a tudományos alkotás szabadsága és a tudományos ismeretek tanításának szabadsága, a gyülekezési jog, valamint a lelkiismereti és a vallásszabadság joga. Az Alkotmánybíróság itt megfogalmazott krédója szerint a véleménynyilvánítás szabadsága

teszi lehetővé az egyén megalapozott részvételét a társadalmi és politikai folyamatokban. Történelmi tapasztalat, hogy mindannyiszor, amikor a véleménynyilvánítás szabadságát korlátozták, sérelmet szenvedett a társadalmi igazságosság, az emberi kreativitás, csökkent az emberben rejlő képességek kibontakozásának lehetősége. A káros következmények nem csupán az individuum, hanem a társadalom életében is megmutatkoztak, és az emberiség fejlődésének sok szenvedéssel járó zsákutcájához vezettek. Az eszmék, nézetek szabad kifejtése, a mégoly népszerűtlen vagy sajátos elképzelések szabad megnyilvánulása a fejlődni képes és valóban eleven társadalom létezésének alapfeltétele. [...]

A szabad véleménynyilvánításhoz való jog a véleményt annak érték- és igazságtartalmára tekintet nélkül védi. Egyedül ez felel meg [...] az ideológiai semlegességnek. [...] A véleménynyilvánítás szabadságának külső korlátai vannak csak; amíg egy ilyen alkotmányosan meghúzott külső korlátba nem ütközik, maga a véleménynyilvánítás lehetősége és ténye védett, annak tartalmára tekintet nélkül. [...] Az Alkotmány a szabad kommunikációt – az egyéni magatartást és a társadalmi folyamatot –

biztosítja, s nem annak tartalmára vonatkozik a szabad véleménynyilvánítás alapjoga. Ebben a processzusban helye van minden véleménynek, jónak és károsnak, kellemesnek és sértőnek egyaránt, különösen azért, mert maga a vélemény minősítése is e folyamat terméke.⁴

2.2. Gyűlöletbeszéd és gyűlölet-bűncselekmények

A véleménynyilvánítás szabadsága természetesen nem korlátlan – az más személyek méltósága, más alapvető jogok és egyes alkotmányos célok, például a közrend vagy a közbiztonság védelme érdekében korlátozható. A 30/1992. (V. 26.) AB határozat az ún. gyűlöletbeszéd kapcsán e vonatkozásban (is) fontos elvi és gyakorlati megállapításokat tett.⁵ Az akkor hatályos Büntető Törvénykönyvben (Btk.) a közösség elleni izgatás bűncselekménye két tényállást ölelt fel: a (meghatározott csoportok elleni) gyűlöletre uszítást, valamint a sértő vagy lealacsonyító kifejezés használatát (gyalázkodás).⁶ Az Alkotmánybíróság kimondta, hogy míg az előbbi alkotmányosan büntethető, addig az utóbbi nem. A gyűlöletre uszítás nem más, mint az erőszak érzelmi előkészítése, visszaélés a véleménynyilvánítás szabadságával. Aki uszít, az valamely személy, csoport stb. elleni ellenséges magatartásra, kárt okozó tevékenységre ingerel, lázít.⁷

A köznyugalom ilyen megzavarása számos egyéni jog megsértésének veszélyét hordozza: a csoport ellen felszított indulat fenyegeti a csoporthoz tartozók becsületét, méltóságát, sőt akár életét is, továbbá megfélemlítéssel korlátozza őket más jogaik gyakorlásában.⁸ A gyűlöletkeltés, gyűlöletre uszítás az Alkotmánybíróság szerint olyan veszélyt jelent, amely miatt a véleményszabadság korlátozása szükségesnek és arányosnak tekinthető. A gyalázkodásnál ezzel szemben nem tényállási elem a sértő kifejezésnek vagy az azzal egyenértékű cselekménynek a köznyugalom megzavarására alkalmas volta. Ez a bűncselekmény akkor is megvalósul, ha a sértő kifejezés a körülmények folytán nem jár annak veszélyével, hogy egyéni jogok sérüljenek. Ezért a köznyugalom ilyen elvont veszélyeztetése az Alkotmánybíróság szerint nem elégséges érv ahhoz, hogy a véleménynyilvánítási szabadságot büntetőjogi büntetéssel korlátozni lehessen.⁹ Ugyanakkor az Alkotmánybíróság szerint „a közösségek méltósága a véleménynyilvánítási sza-

⁴ 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167, 171. és 179.

⁵ Sólyom László a büntetőjogi beavatkozások alkotmányos mértékének meghatározását nevezi e jog kulcskérdésének. SÓLYOM László: *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon*. Budapest, Osiris, 2001, 474.

⁶ 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről (régí Btk.) 269. § „(1) Aki nagy nyilvánosság előtt a) a magyar nemzet vagy valamely nemzetiség, b) valamely nép, felekezet vagy faj, továbbá a lakosság egyes csoportjai ellen gyűlöletre uszít, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (2) Aki nagy nyilvánosság előtt a magyar nemzetet, valamely nemzetiséget, népet, felekezetet vagy fajt sértő vagy lealacsonyító kifejezést használ, vagy más ilyen cselekményt követ el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel, javító-nevelő munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.”

⁷ Vö. 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167, 177.

⁸ Uo. 178–179.

⁹ E határozat és az ezt követő, hasonló tárgyú alkotmánybíróági határozatok [12/1999. (V. 21.) AB határozat, 18/2004. (V. 25.) AB határozat, 95/2008. (VII. 3.) AB határozat] indokaival természetesen nem mindenki értett egyet. A mértékadó ellenvélemények megfogalmazóinak közel teljes listáját lásd TÓTH Gábor Artilla: A szólástilalom közvetlen veszélye. *Jogtudományi Közlemény*, 2010/2., 83–89.

badság alkotmányos korlátja lehet. Nem zárja ki tehát a határozat azt, hogy erről a törvényhozó akár a gyűlöletre uszítás tényállásán túlmenő büntetőjogi védelemmel is gondoskodjék.”¹⁰

Négy évvel később az 1996. évi XVII. törvény módosította a közösség elleni izgatás tényállását, és a gyűlöletre uszítás mellett büntetni rendelte azt is, ha valaki „gyűlölet keltésére alkalmas egyéb cselekményt követ el,” amit a 12/1999. (V. 21.) AB határozat ugyancsak alkotmányellenesnek nyilvánított, részint mert csak az erőszak konkrét veszélye alapozhatja meg a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozását, részint a „gyűlölet keltésére alkalmas egyéb cselekmény” túlságosan tág értelmű, ezért meghatározatlan, ami sérti a jogbiztonságot.¹¹ A köztársasági elnök előzetes normakontroll-indítványa alapján¹² az Alkotmánybíróság azt a Btk.-módosítást is alkotmányellenesnek találta 2004-ben, amely büntetni rendelte volna a meghatározott csoportok elleni „gyűlöletre izgatást”,¹³ a velük szembeni „erőszakos cselekmény elkövetésére való felhívást”, továbbá a csoporthoz tartozásuk miatti „becsmérést” és „megalázást”,¹⁴ kifejezve, hogy e cselekmények nemhogy nem csökkentik az alkotmányos demokráciát, hanem éppen erősítik azt.¹⁵ Ugyancsak alkotmányellenesen korlátozta volna a jogbiztonságot az Alkotmánybíróság szerint a becsület csorbítására vagy az emberi méltóság megsértésére alkalmas gyalázkodó kifejezés használata és híresztelése, valamint az önkényuralmi rendszerre vagy eszmére emlékeztető vagy utaló gyalázkodó testmozdulat tétele,¹⁶ ezért a köztársasági elnök előzetes normakontrollra irányuló indítványa alapján az Alkotmánybíróság a Btk. e módosítását a 95/2008. (VII. 3.) AB határozattal ugyancsak alkotmányellenesnek nyilvánította, így az nem léphetett hatályba.¹⁷

¹⁰ 30/1992 (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167, 181.

¹¹ E határozatban az Alkotmánybíróság a büntethetőség alkotmányos korlátját a gyűlöletre uszításban, és nem általában a „gyűlölet keltésében” határozta meg. Továbbá e határozat indokolása megismételte azt a 30/1992. (V. 26.) AB határozatban kinyilvánított véleményt, mely szerint „a közösségek méltósága a véleménynyilvánítási szabadság alkotmányos korlátja lehet”. 12/1999. (V. 21.) AB határozat, ABH 1999, 106, 109.

¹² Lásd A gyűlöletbeszéd büntethetősége. A köztársasági elnök indítványa az Alkotmánybírósághoz. *Fundamentum*, 2004/1., 131–136; Az igazságügy-miniszter észrevételei az indítványhoz. *Fundamentum*, 2004/1., 137–140.

¹³ Az „izgatás” kifejezést itt már nem az „uszítás” szinonimájaként fogta fel az Alkotmánybíróság, hanem annál kisebb súlyú sérelemként értékelte, amely (az uszítással ellentétben) nem élvezhet alkotmányos alapon büntetőjogi védelmet a véleménynyilvánítás szabadságával szemben. Vö. TÖRÖK Bernát: A gyűlöletbeszéd tilalmának médiajogi mércéi. *Jogtudományi Közlöny*, 2013/2., 66. Az Alkotmánybíróság megfogalmazásában: „az izgatás és az uszítás egymástól eltérő magatartásokat jelölő fogalom. A kettő között tartalmi különbség van, az izgatás az értelemhez szól, az uszítás az ösztönökre, érzelmekre apellál, mozgósít. Az uszítás megállapítása tehát – a bírói jogértelmezésben – súlyosabb magatartást kíván.” 18/2004. (V. 25.) AB határozat, ABH 2004, 303, 311.

¹⁴ Az Alkotmánybíróság a becsmérés és a megalázás fogalmát azonosnak tekintette a 30/1992. (V. 26.) AB határozat által alkotmányellenesnek talált gyalázkodással, emiatt az ott alkalmazott mérce szerint e két magatartás büntetendővé nyilvánítása sem lehetett más, mint a véleménynyilvánítás szabadságának alkotmányellenes, szükségtelen és aránytalan korlátozása.

¹⁵ Az Alkotmánybíróság szerint „az eltérő nézeteket, álláspontokat, elképzeléseket egymással ütköztető politikai vita a demokrácia sajátja. [...] A türelmes, a szólás valódi szabadságát biztosító társadalom visszahat az egyénre, erősíti polgárainak jellemét, olyan intellektuálisan független személyeket nevel, akik autonóm módon képesek életük irányítására, az általuk vallott eszmék és értékek iránt elkötelezettek, de nyitottak a más véleményt vallók és másként gondolkodók érveire.” 18/2004. (V. 25.) AB határozat, ABH 2004, 303, 305.

¹⁶ Btk. 181/A. § (1) bekezdés.

¹⁷ „Az alkotmányos demokrácia [...] nem fojtja el a szélsőséges hangokat pusztán azok tartalma miatt. Demokratikus

2.3. A „közösségek méltósága” mint szempont megjelenése az Alkotmánybíróság mérlegelésében

A korábbi krédó felpuhítása az ezredfordulón kezdődött, amikor az Alkotmánybíróság bizonyos közösségi célok és értékek védelme érdekében kifejezetten megengedhetőnek tartotta a véleményszabadság korlátozását. A 13/2000. (V. 12.) AB határozat nem találta alkotmányellenesnek a Btk. „nemzeti jelkép megsértése” elnevezésű tényállását (régii Btk. 269/A. §),¹⁸ és ki mondta, hogy a nemzeti jelképek (a magyar himnusz, zászló és címer)

az ország külső és belső integritásának alkotmányos szimbólumai, éppen ezért alkotmányos érvek szólnak büntetőjogi védelmük mellett. A nemzeti szuverenitást kifejező és megjelenítő intézmények fokozott közjogi és büntetőjogi védelme az európai jogi kultúrákban alkotmányosan elfogadott, s ez a véleménynyilvánítás szabadságának indokolt korlátja is egyben.¹⁹

Ugyanakkor például az Egyesült Államokban és más országokban a zászlóégetés és az egyéb nemzeti jelképek meggyalázása a véleménynyilvánítás megengedett eszköze.²⁰

Az előzővel egy napon meghozott 14/2000. (V. 12.) AB határozatban az „önkénturalmi jelképek használata” deliktum vizsgálata során ismerte el az Alkotmánybíróság,²¹ hogy a közösségek méltósága érdekében a véleménynyilvánítás szabadsága úgyszintén korlátozható, és emiatt tekinthető alkotmányosnak egyes önkénturalmi jelképek (horogkereszt, SS-jelvény, nyilaskereszt, sarló-kalapács, ötágú vörös csillag) terjesztésének, nagy nyilvánosság előtti használatának és közszemlére tételének tilalma.²² Ezt később, már az Alaptörvény hatálya alatt

társadalomban ugyanis az ilyen általánosító rasszista beszéd nem tud változtatni azon a tényen, hogy az állam szempontjából minden polgár egyenlően értékes és az alapjogokkal egyenlően rendelkező személy.” 95/2008. (VII. 3.) AB határozat, ABH 2008, 782, 789. A gyűlöletbeszédrel kapcsolatos, 1992 és 2008 között meghozott alkotmánybírósági határozatok rövid leltárát és liberális, explicit szólásszabadság-párti értékelését lásd HANÁK András: Szent szólásszabadság. *Fundamentum*, 2009/4., 56–63.

¹⁸ E határozat alapos és éles kritikáját lásd HALMAI Gábor: Hátramenetben az alapjogvédelem? *Fundamentum*, 2000/3., 74–78.

¹⁹ 13/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 61, 69. Továbbá „[a] demokráciáknak csak egyik lényeges kritériuma a vélemények pluralizmusa. A demokráciákra jellemző az ország egységét megjelenítő intézmények és szimbólumok léte, amelyek – bár nem kritizálhatatlanok – bizonyos vonatkozásaikban kívül vannak a vélemények alkotmányjogilag védendő pluralizmusán.” 13/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 61, 69. „A nemzeti jelképek megsértése esetén [...] [m]ás számításba vehető jogi eszköz hiányában a büntetőjogi szabály alkalmazása (a büntetőjog rendszeréhez viszonyítva enyhe szankció kilátásba helyezésével) nem tekinthető aránytalannak.” 13/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 61, 70.

²⁰ Az amerikai zászlóégetésre mint a kifejezés szabadságának megengedett eszközére, annak kialakulására és alkotmányos felfogására lásd például Murray DRY: Flag Burning and the Constitution. *Supreme Court Review* (1990), <https://doi.org/10.1086/scr.1990.3109656>, 69–103.; Keith A. DARLING: Flag Burning: Johnson, Eichman and Beyond. 3 *Appalachian Journal of Law* (2004).

²¹ Régi Btk. 269/B. §.

²² Az Alkotmánybíróság szerint „[a]z alkotmányosan még megengedett korlátozhatóság határa [...] ott van, amikor a tiltott magatartás nem pusztán egy – helyesnek vagy helytelennek tartott – politikai nézetet fejez ki, hanem annál több: a demokrácia értékei mellett elkötelezett közösségek méltóságát sértve veszélyezteti a köznyugalom is. [...] A köznyugalom ilyen esetben büntetőjogi védelem alatt állhat.” 14/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 83, 92.

megerősítette a 4/2013. (II. 21.) AB határozat is, *pro futuro* hatállyal megsemmisítve az önkényuralmi jelképek használata elnevezésű büntető törvénykönyvi tényállást,²³ alkalmat és időt adva a jogalkotónak az alkotmányosan problémamentes tényállás megszövegezésére és hatályba léptetésére.

A megsemmisítés indoka az volt, hogy a jogalkotó az adott tényállást olyan tágan határozta meg, hogy annak alapján „a jogalkalmazó szinte teljes egészében saját belátása szerint hozhat[ott volna] döntést”,²⁴ így – a többféle értelmezéshez vezető jogalkalmazói gyakorlat diffuzitása²⁵ miatt – fennállt a veszélye a véleménynyilvánítás alaptörvény-ellenes korlátozásának. Ám azt is kimondta, hogy

az önkényuralmi jelképek használatának büntetőjogi fenyegetettsége indokolt lehet, mert a XX. század szélsőséges politikai diktatúráihoz kötődő szimbólumaival összefüggő magatartások egyrészt érzékenyen érinthetik, illetve sérthetik az emberi méltóságot, másrészt ellentétesek az Alaptörvényből levezethető alkotmányos értékrenddel” (indokolás [58]).²⁶

E határozatra leginkább azért volt szükség, mert az Emberi Jogok Európai Bírósága a Vajnai kontra Magyarország,²⁷ majd később a Fratanoló kontra Magyarország ügyben is kimondta,²⁸ hogy például a kommunista jelképnek számító vörös csillagnak több jelentése is van (munkásmozgalmi jelkép is), így használata nem feltétlenül jelenti az önkényuralmi rendszerekkel való azonosulást (ahogyan Vajnai Attila esetében sem), ezért használatának általános tiltása korlátozza az Emberi Jogok Európai Egyezménye által is garantált véleménynyilvánítási szabadságot. Ugyanez igaz volt az árpádsávós zászlóra is, amely – a Fáber kontra Magyarország ügyben²⁹ meghozott döntés szerint – szintén nemcsak önkényuralmi (nyilaskeresztes) jelképként értelmezhető, hanem történelmi szimbólumként is. Emiatt az ilyen ügyekben a jövőben is arra lehetett szá-

²³ Érdemes e helyütt idézni Török Bernát meglátását: a „testület a korábbi rendelkezést *pro futuro* hatállyal megsemmisítette ugyan, indokolásával mégsem járult hozzá a szólásszabadság doktrínájának tisztázásához, mivel döntését a jogállami büntetőjog alkotmányos kívánalmaira, nem pedig a véleményszabadság szempontjaira alapozta.” TÖRÖK Bernát: A bántó szavakról. *In Medias Res*, 2019/2., 265.

²⁴ 4/2013. (II. 21.) AB határozat, indokolás [70].

²⁵ E korábbi vonatkozó büntetőbírói gyakorlat bemutatását lásd TÓTH J. Zoltán: Az önkényuralmi jelképek használata mint a véleménynyilvánítási szabadság korlátja? *A 4/2013. AB határozat előzményei, indokai és következményei*, valamint az új Btk.-szabályozás pozitívumai és fogyatékoságai. *Jogelméleti Szemle*, 2013/2., 178–196.

²⁶ Az önkényuralmi jelképek szemiotikai és társadalmi konnotációjára is kiterjedő elemzést ad a magyar bírói gyakorlat és az Alkotmánybíróság vonatkozó határozataival összefüggésben SMUK Péter: Az önkényuralmi rendszerek jelképei és a használatukat tiltó jogi szankciók rendszere. *In Medias Res*, 2019/2., 230–252.

²⁷ Vajnai v. Hungary, no. 33629/06, 2008. július 8-i ítélet. A Vajnai-ügy összefoglalóját lásd VAJNAI Attila Magyarország elleni ügye. *Fundamentum*, 2008/2., 102–104.; KOLTAY András: A Vajnai-ügy. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélete a vörös csillag viselésének büntethetőségéről. *Jogesetek Magyarázata*, 2010/1., 77–82.; KOLTAY András: Az önkényuralmi jelképek korlátozhatóságának kérdése – a Vajnai kontra Magyarország-ügy apropóján. *Jogtudományi Közlöny*, 2008/12., 803–807.

²⁸ Fratanoló v. Hungary, no. 29459/10, 2011. november 3-i ítélet; Fratanoló János Magyarország elleni ügye. *Fundamentum*, 2011/3., 89–90.

²⁹ Fáber v. Hungary, no. 40721/08, 2012. július 24-i ítélet; Fáber Magyarország elleni ügye. *Fundamentum*, 2012/2., 129–130.

mítani, hogy a strasbourgi bíróság hazánkat folyamatosan elmarasztalja egyezményértés miatt. Az Alkotmánybíróság hivatalos indokolása is – részben – e probléma figyelembevételén alapult.

Ugyancsak alkotmányosnak (a véleménynyilvánítási szabadságot nem sértő szabályozásnak) ismerte el az Alkotmánybíróság a határozat meghozatalakor hatályos (rég) Btk. 269/C. §-a szerinti, „a nemzeti szocialista és kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása” elnevezésű bűncselekményt,³⁰ mivel

az Alaptörvény által is védelemben részesítendő alkotmányos értéknek tekinti az áldozatok hozzátartozói, az áldozatokra emlékezők és általában a demokrácia értékrendje mellett elkötelezett közösségek tagjainak méltóságát. Mindemellett az Alkotmánybíróság megítélése szerint a Btk. által tilalmazott véleménynyilvánítás képes olyan indulatokat ébreszteni, amelyek végső soron a köznyugalom megőrzését is veszélyeztethetik. Alkotmányos célként ismeri el továbbá az Alkotmánybíróság a demokrácia és jogállamiság alapelvei melletti feltétlen társadalmi elkötelezettség megőrzését is.³¹

A rémhírterjesztés deliktumának alkotmányossága pedig az Alkotmánybíróság szerint azon fordul meg, hogy az pusztán a köznyugalom védi-e (mert kizárólag e cél nem elegendő a véleménynyilvánítási szabadság korlátozásához),³² vagy ezenkívül valamilyen más, ennél fontosabb alkotmányos értéket (is).³³

2.4. Az Alkotmánybíróság korai gyakorlata a közhatalmat gyakorlók és a politikusok magasabb tűrési kötelezettségével és a véleménynyilvánítási szabadság igazolásával kapcsolatban

A véleménynyilvánítási szabadság – és ez alapján általában az alapjogok – korlátozásának mércéit az Alkotmánybíróság a saját véleményszabadság-párti krédóját is tartalmazó 30/1992. (V. 26.) AB határozatban fogalmazta meg.³⁴ Az itt felállított ún. szükségességi-arányossági teszt értelmében³⁵

³⁰ Mai, adekvátabb elnevezésével: „a nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása” (Btk. 333. §).

³¹ 16/2013. (VI. 20.) AB határozat, indokolás [55].

³² Pusztán az a büntetőjogi tényállás alkotmányellenes, amely szerint „aki nagy nyilvánosság előtt olyan valótlan tényt – vagy való tényt oly módon elferdítve – állít vagy híresztel, amely alkalmas a köznyugalom megzavarására” [rég) Btk. 270. § (1) bekezdés, 2000. június 5-ig hatályos szöveg]. Hasonló alapon semmisítette meg a 20/2006. (V. 31.) AB határozat a régi Btk. 366. § (1) bekezdésének „vagy riasztó hírt terjeszt” szövegrészét, így a „harci szellem bomlasztása” elnevezésű katonai deliktum 2006. május 31-ét követően pusztán az „aki háború idején a katonák között elégedetlenséget szít, kishitúséget kelt” szöveggel maradt hatályban.

³³ Így például a 18/2000. (VI. 6.) AB határozat kimondta (ABH 2000, 117, 130.), hogy bizonyos esetekben a rémhírterjesztés alkotmányosan büntethető: „Nincs alkotmányos akadálya annak, hogy a törvényhozó büntetni rendelje a nagy nyilvánosság előtti tudatosan hamis tényállítást (híresztelést, való tények elferdítését), ha rendkívüli helyzetben, például közveszély színhelyén vagy háború idején követik el és a köznyugalom megzavarására vezet-het.” Ma is ez alapján szabályozza a hatályos jog e deliktumot, vö. Btk. 337. §.

³⁴ E jog korlátainak általános, de rövid áttekintéséhez lásd SÁRI János – SOMODY Bernadette: *Alapjogok*. Budapest, Osiris, 2008, 162–171.

³⁵ E teszt egészen az Alaptörvény hatálybalépéséig csak az Alkotmánybíróság mindenkire kötelező (*erga omnes* hatá-

[a]z állam akkor nyúlhat az alapjog korlátozásának eszközéhez, ha másik alapvető jog és szabadság védelme vagy érvényesülése, illetve egyéb alkotmányos érték védelme más módon nem érhető el. [...] A törvényhozó a korlátozás során köteles az adott cél elérésére alkalmas legenyhébb eszközt alkalmazni. Alkotmányellenes a jog tartalmának korlátozása, ha az kényszerítő ok nélkül, önkényesen történik, vagy ha a korlátozás súlya az elérni kívánt célhoz képest aránytalan.³⁶

E tételek felhasználásával és a szükségességi-arányossági teszt alapján született meg az Alkotmánybíróság addig és még sokáig legfontosabb, 36/1994. (VI. 24.) AB határozata. Ez a döntés a régi Btk. 232. §-a, vagyis a „hatóság vagy hivatalos személy megsértése” tényállás alkotmányellenessége tárgyában született, azonban (a rendelkező részben) alkotmányos követelményt és (az indokolásban) számos elvi megállapítást tartalmaz a rágalmozás és a becsületsértés deliktumára vonatkozóan, valamint ezekkel kapcsolatban a közszereplők és a közhatalmat gyakorlók tűrési kötelezettségére nézve is. Ami a döntés közvetlen tételes jogi következményekkel járó részét illeti, az Alkotmánybíróság e határozatával megsemmisítette a régi Btk. 232. §-át, mivel szerinte a hatóság vagy hivatalos személy megsértése deliktum egészében alkotmányellenes volt, mégpedig az alapjogi teszt arányossági követelményének megsértése miatt. Ha a véleménynyilvánítás szabadsága olyan kitüntetett alapjog, amelynek nagyon kevés joggal szemben és nagyon kevés esetben kell meghátrálnia – mint ahogy azt a 30/1992. (V. 26.) AB határozat kinyilvánította –, akkor nem indokolt a hatóságok és a hivatalos személyek fokozott, a többi sértetthez képest kiemelt védelme, azaz az elérni kívánt célhoz képest aránytalan. A védelem szükséges lehet, mert e személyek méltósága, becsülete vagy jó hírve is igényelhet védelmet és igazolhatja – végső esetben – akár a büntetőjogi eszközrendszer igénybevételét is, azonban a véleménynyilvánításhoz való alapvető jog alanyi jogosultságként történő, az emberi személyiség elismerésének elválaszthatatlan részét jelentő gyakorlása, valamint a hatóságokkal, hivatalos személyekkel és a közszereplő politikusokkal szembeni bírálathoz mint kiemelt, a közvélemény formálásában szerepet játszó demokratikus érték alapján éppen a szólásszabadság e sértetti körrel szembeni kisebb korlátozása, azaz méltóságuk, becsületük, jó hírnevük alacsonyabb szintű védelme igazolható. Tehát a szólás jogával szemben előírt fokozott büntetőjogi becsületvédelem mindenképpen alkotmányellenes.³⁷

A véleménynyilvánítási szabadság kiemelt értéként történő védelme kétféle alapon igazolható. Egyrészt kollektív (objektív) alapon: a szólásszabadság kiemelt védelme közösségi célokat és érdekeket szolgál; másrészt individuális (emberi jogi) alapon: a személy erkölcsi integritásának, személyiségének elválaszthatatlan része a véleménye, annak kifejezése a személy autonómiájából fakadó jog. Az előbbi igazolást utilitarista, az utóbbit pedig deontológiai igazolásnak is nevezhetjük.³⁸ A 7/2014. (III. 7.) AB határozat ezt később így fogalmazta meg:

lyú) értelmezéseként működött, alkotmányi szintű megfogalmazása nem volt. Az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése 2012. január 1-je óta *expressis verbis* tartalmazza ezt a tesztet.

³⁶ 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167, 171.

³⁷ Vö. 36/1994. (VI. 24.) AB határozat, ABH 1994, 219, rendelkező rész.

³⁸ A véleménynyilvánítási szabadságának elméleti igazolási kísérleteiről bővebben lásd KOLTAY András: *A szólásszabadság alapvonalai*. Budapest, Századvég, 2009, 25–47.; TÓTH J. Zoltán: A rágalmozás és becsületsértés a jogfilozófiai és jogbölcseleti gondolkodásban. In KOLTAY András – TÖRÖK Bernát (szerk.): *Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején* 3. Budapest, Wolters Kluwer, 2016, 515–580.

A szólás- és sajtószabadság elméleti igazolásai hagyományosan két nagy csoportba rendezhetők. Az instrumentálisnak nevezhető igazolások közül kiemelést érdemelnek azok, amelyek az igazság keresését, illetve a demokratikus közvélemény szolgálatát helyezik a középpontba, míg a konstitutívnek nevezhető igazolás az egyéni önkifejezésre, az egyéni autonómiára fókuszál.³⁹

A szólásszabadság e kettős igazolása végighúzódik az alkotmánybíróági gyakorlaton és a 7/2014. (III. 7.) AB határozatban kulminál (indokolás [39]). E határozat legfontosabb, korábban nem explicitált elvi megállapítása továbbá az, hogy

a szólás- és sajtószabadság kétféle igazolása és tartalma, azaz az egyéni önkifejezésre fókuszáló alanyi, valamint a demokratikus közvéleményt középpontjába állító intézményi oldal nem versengő, még kevésbé egymást gyengítő érvek, hanem egymást kölcsönösen kiegészítő és támogató alkotmányos szempontok, [... amelyek] összességében [...] erősítik egymást (indokolás [41]).

Ehhez képest a – defamatorikus bűncselekmények alkotmányjogi megítélése szempontjából mérföldkönek tekinthető, később elemzendő – 13/2014. (IV. 18.) AB határozatban már nem jelenik meg új elvi tétel a kettős igazolásra vonatkozóan (indokolás [23]).

Az idézetekből látható, hogy az Alkotmánybíróság valójában leginkább a demokratikus akaratképzés nélkülözhetetlen feltételeként foglalkozik a véleménynyilvánítás szabadságával és annak lehetséges korlátozásaival, az individuális (konstitutív) igazolást pedig legfeljebb mint axiómát fekteti le, különösebb érvelés nélkül. Tehát az Alkotmánybíróság elsősorban utilitarista alapon vezeti le a véleménynyilvánítás alapjogának kitüntetett szerepét.

Azonban a szólásszabadság kiemelt védelmének kettős igazolása más aspektusokban is megjelent az alkotmánybíróági gyakorlatban. A rágalmazás és a becsületsértés vonatkozásában a legfontosabbak a már említett 36/1994. (VI. 24.) AB határozatnak a régi Btk. 179. és 180. §-ával kapcsolatos megállapításai, különösen az azokra vonatkozó alkotmányos követelmények. Ezek az alkotmányos követelmények a hatóságok, a hivatalos személyek és a közszereplő politikusok bírálhatóságának alkotmányosságával foglalkoznak, hiszen – mivel ez a határozat megsemmisítette a „hatóság vagy hivatalos személy megsértése” büntető törvénykönyvi tényállását – ezt követően már a hatóságokra és a hivatalos személyekre (és természetesen a közszereplő politikusokra) is ugyanazok a büntetőjogi tényállások vonatkoztak, mint más személyekre. A határozat szerint nem ellentétes az Alkotmánnyal a hatóság vagy a hivatalos személy becsületének vagy jó hírvének büntetőjogi védelme,⁴⁰ de a szabad véleménynyilvánításhoz való jog által védett, alkotmányosan nem büntethető véleménynyilvánítás köre a közhatalmat gyakorló személyekkel és a (Btk.-ban egyébként külön nem nevesített) közszereplő politikusokkal kapcsolatos véleménynyilvánítást tekintve tágabb, mint más személyeknél.⁴¹ Ebből következően a rágalmazás és a becsületsértés büntetőjogi tényállásának alkalmazásánál is az ezzel az alanyi körrel kapcsolatos, alkotmányosan védett véleménynyilvánítás határai tágabbak lesznek, mint másoknál.⁴²

³⁹ 7/2014. (III. 7.) AB határozat, indokolás [9].

⁴⁰ Vö. 36/1994. (VI. 24.) AB határozat, ABH 1994, 219, rendelkező rész, 1. pont.

⁴¹ Uo.

⁴² Uo. 3. pont.

E sértetti kör esetében az Alkotmánybíróság a következő mércét állította fel alkotmányos követelményként a büntető jogalkalmazás számára:

A hatóság vagy hivatalos személy, valamint a közszereplő politikus becsületének csorbítására alkalmas – e minőségére tekintettel tett –, értékítéletet kifejező véleménynyilvánítás alkotmányosan nem büntethető; a becsület csorbítására alkalmas tényállítás, híresztelés, illetve ilyen tényre közvetlenül utaló kifejezés használata pedig csak akkor büntethető, ha a becsület csorbítására alkalmas tényt állít, híresztelő, illetve ilyen tényre közvetlenül utaló személy tudta, hogy a közlése lényegét tekintve valótlan vagy azért nem tudott annak valótlanágáról, mert a hivatása vagy foglalkozása alapján reá irányadó szabályok szerint [...] elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztotta.⁴³

A hatóságok, a hivatalos személyek és a közszereplő politikusok tehát többet kötelesek tūrni, mint az átlagemberek, aminek az az oka, hogy a demokratikus akaratképzés alapjául szolgáló véleménycsere szabadságának szükségessége miatt a velük szembeni kritika határainak tágabbnak kell lenniük.⁴⁴ Ha nem így lenne, vagyis ha a közhivatalnokokkal és a politikusokkal szembeni értékítéletek vagy értékítélettel terhelt tényállítások miatt büntetőjogi felelősségre vonás lehetőségével kellene számolni, az – az egyének saját maguk öncenzúrára kényszerítése miatt – a közéletet alakító személyekről alkotott vélemények elhallgatásához, végső soron a szabad vita elenyésztéséhez vezetne (*chilling effect*, dermesztő hatás).

A bíróságok azonban – bár rendszeresen hivatkoztak a 36/1994. (VI. 24.) AB határozatra – valójában negligálták a becsületsértéssel kapcsolatos alkotmányos követelményeket, és azok helyett saját, az Alkotmánybíróság határozatától részben eltérő ítélezési gyakorlatot alakítottak ki.⁴⁵ Ennek okán szükséges volt az addigi absztrakt mércét a konkrét jogalkalma-

⁴³ Uo.

⁴⁴ Ennek pontos mértékére alkotmányos szempontok nem adhatók, ettől maga az Alkotmánybíróság is tartózkodott.

⁴⁵ Vö. KOLTAY i. m. (38. lj.) 405–408.; KARSAI Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető törvénykönyvhöz*. Budapest, CompLex, 2013, 477.; SZOMORA Zsolt: Az alkotmányos követelmények hivatkozási tipológiája becsületsértési és rágalmasági ügyekben hozott büntetőítéletekben. *Jogtudományi Közöny*, 2014/10., 469–476. Szomora szerint „az AB határozat a becsületsértés vonatkozásában gyakorlatilag jogelleneséget kizáró okot állapít meg, és a közhatalmat gyakorló személy sérelmére történő elkövetéskor kizárja a bűncselekmény megállapítását” (uo. 472.), „[a] büntetőbírói gyakorlat azonban ezzel szembe megy, és az indokolatlanul durva, súlyosan gyalázkodó kifejezéseket továbbra is bünteti” (uo. 474.) – ezt Szomora „gyalázkodási küszöbnek” nevezi. Érdekeség, hogy esetelemző módszer alkalmazásával született olyan kutatás is, amely arra jutott, hogy ebben az eltérésben egyértelmű tendencia figyelhető meg, mégpedig az, hogy „a véleménynyilvánítás szabadságának jogértelmezése során [...] a bíróságok értékeli az eljárás szereplőinek hatalmi helyzetét. [...] Amennyiben ugyanis egy polgár fogalmaz meg a közügyekkel kapcsolatban bírálatot, úgy a politikusokkal ellentétben inkább számíthat arra, hogy a véleménynyilvánítását jogsértésnek fogja a bíróság tekinteni. A demokráciában a szabad véleménynyilvánítás tehát nem feltétlenül mindenkié, hanem a közügyek megvitatását foglalkozásszerűen űző politikusok, állami és önkormányzati intézmények, illetve a média fennhatósága alá tartozik.” NAVRATIL Szonja: Valóban a bíróságok lennének a jogállamiság védőbástyái? *Jogtudományi Közöny*, 2018/4., 195. Szomora ezzel kapcsolatban – harminc büntetőügy összesen hetven bírósági határozatának elemzése alapján – arra jutott, hogy rágalmasági ügyekben a bíróságok nagyjából követik az alkotmánybírói gyakorlatot, azonban becsületsértéses ügyekben, a gyalázkodás megítélése körében sokszor eltérnek attól (arra vagy nem hivatkoznak és azt nem is veszik figyelembe, vagy csak „álcaként” hivatkoznak rá, de érdemben akkor sem annak alapján döntenek), lásd SZOMORA uo. 474–476.

zás szintjére leszállítani – ennek eszköze lett az új Alaptörvény által 2012. január 1-jei hatállyal bevezetett ún. valódi alkotmányjogi panasz.

3. A „mértőldkő”: a 13/2014. (IV. 18.) AB határozat⁴⁶

A negyedik módosítás (2013. március 25.) szerint az Alaptörvénynek a véleménynyilvánítás szabadságával foglalkozó IX. cikke egyebek mellett a következő rendelkezésekkel egészül ki:⁴⁷

(4) A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat mások emberi méltóságának a megsértésére.

(5) A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságának a megsértésére. Az ilyen közösséghez tartozó személyek – törvényben meghatározottak szerint – jogosultak a közösséget sértő véleménynyilvánítás ellen, emberi méltóságuk megsértése miatt igényeiket bíróság előtt érvényesíteni.

Az emberi méltóság tehát 2013 tavaszától a véleménynyilvánítás szabadságának explicit korlátja lett. Az Alkotmánybíróság ennek értelmezése kapcsán úgy foglalt állást, hogy nem történt lényegi változtatás, mivel az emberi méltóság addig is kiemelt védelmet élvezett, így korábban is a szólásszabadság legitím korlátjaként fogadta el azt, és ez ezután is így lesz. Igaz ez a polgári jogi és a közigazgatási (így a választójogi) rendelkezések vonatkozásában, és természetesen a büntetőjogi szabályok esetében is. Ez utóbbikkal kapcsolatban az Alkotmánybíróság hamarosan bizonyíthatta is, hogy ezt valóban így gondolja, ugyanis érkezett hozzá egy valódi alkotmányjogi panasz, amelynek kapcsán a testület egyrészt felállította a rendes bíróságok számára a rágalmazás és a becsületsértés elhatárolásához használandó mércét, másrészt meghatározta a közügyekkel kapcsolatos szempontokat is.

A 13/2014. (IV. 18.) AB határozat alapjául szolgáló ügyben egy kisvárosi közéleti vita során tett kijelentés miatt indult büntetőeljárás. A későbbi indítványozó, a büntetőper elsőrendű vádlottja ifj. Szalai Ottó, Siklós város önkormányzati képviselője volt, a sértett pedig Marenics János, a város polgármestere. Az egyik helyi közéleti újságban Szalai 2011 januárjában cikket jelentetett meg, amelyben a következőket írta: Marenics János és az alpolgármestere „saját magukra nem sajnálják az adófizetők pénzét, és úgy bánnak vele, mintha a sajátjuk lenne.” E kijelentést mind az első-, mind a másodfokú bíróság úgy értékelte, hogy tényállítást tartalmaz, amire elrendelte a valóság bizonyítását, de mivel az sikertelen maradt, a vádlottat rágalmazás vétsége miatt pénzbüntetésre ítélte. A jogerős döntés ellen Szalai 2014. január 3-án az Alkot-

⁴⁶ A határozatról magáról részletesebben lásd SZOMORA Zsolt: 13/2014. (IV. 18.) AB határozat – közszereplők büntetőjogi becsületvédelme. In GÁRDOS-OROSZ Fruzsina – ZAKARIÁS Kinga (szerk.): *Az alkotmánybírósági gyakorlat. Az Alkotmánybíróság 100 elvi jelentőségű határozata 1990–2020 II.* Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont – HVG-ORAC, 2021, 327–347.; TÓTH J. Zoltán: 13/2014. AB határozat. In TÓTH J. Zoltán – TÉREY Vilmos: *A „valódi” alkotmányjogi panasz.* Budapest, HVG-ORAC, 2019, 139–148.; BÁRÁNYOS Bernadett: *A becsület büntetőjogi védelme a közügyeket érintő megszólalások esetén. Büntető bíróságok az alapjogi követelmények és a dogmatika szorításában.* Doktori értekezés, Budapest, ELTE, 2019, 133–139.

⁴⁷ Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása (2013. március 25.) 5. cikk (2) bekezdés.

mánybírósról szóló 2011. évi CLI. törvény (Abtv.) 27. §-a szerinti valódi alkotmányjogi panaszt nyújtott be, annak alkotmányellenessége megállapítását és megsemmisítését indítványozva. Az Alkotmánybíróság a 13/2014. (IV. 18.) AB határozatban a panasznak helyt adott, a másodfokú és az az által helybenhagyott elsőfokú döntést alkotmányellenesnek nyilvánította és megsemmisítette, mivel azok sértették az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdésében elismert véleménynyilvánítási szabadságot.

A véleménynyilvánítási szabadság kiemelt védelmének kettős igazolása tekintetében a határozat semmi újat nem tartalmazott (indokolás [23]): ezt az alkotmányos alapjogot a kommunikációs jogok anyagjaként fogta fel (indokolás [24]), és megerősítette a vélemények tartalomfüggetlen védelmének elvét (indokolás [24]–[25], [31]). Nóvumként jelent meg viszont az, hogy az Alkotmánybíróság az addig pusztán absztrakt normakontroll-eljárásokban, csak elvi tételeként értelmezett véleménynyilvánítási szabadságot a büntetőeljárásokban döntő bíróságok számára is értelmezhető és alkalmazható módon, a konkrét ítéletre kiható jelleggel értelmezte. Az is újdonság volt, hogy a különböző kijelentések büntetőjogi értelmezésekor már nem a véleménnyel illetett személy általános státuszát kell tekintetbe venni (közszereplő-e vagy sem), hanem azt kell vizsgálni, hogy a kijelentés, a vélemény kinyilvánítása közügyekkel kapcsolatban történt-e.⁴⁸ Végül e határozattal az Alkotmánybíróság felállította azt a mércét is, amelyet a defamatorikus tényállások egymástól való elhatárolása (így különösen a tényállítás és az értékítélet megkülönböztetése) vonatkozásában a bíróságoknak követniük kell.⁴⁹

⁴⁸ A fejlődés nem egyenletes, példa erre az 1/2015. (I. 16.) AB határozat, amelyben az Alkotmánybíróság ismét a véleménynyilvánítás közszereplővel kapcsolatos voltára (illetve a konkrét ügyben annak hiányára), nem pedig a közügyekkel való kapcsolatának vizsgálatára alapozta döntését. A konkrét ügyben az Alkotmánybíróság a Fővárosi Ítéltábla mint harmadfokú bíróság 3.Bhar.16/2013/5. számú ítéletét nyilvánította alaptörvény-ellenessé és semmisítette meg, mivel a táblabíróság jogerősen felmentette a panaszos becsületét sértő állítások internetes közösségi hálózaton történő közzétételét. A büntetőügy terheltje egy ügyvéd nevét tette közzé személyes iWiW felhasználói fiókjában az „állatok” rovatban, saját kutyája mellett, valamint „ügyvédutánczatnak”, egy későbbi bejegyzésben pedig „ronda lop-csal-hazudik-kutyának” nevezte őt. Az elsőfokú bíróság becsületsértés miatt megállapította az elkövető büntetőjogi felelősségét (őt három évre próbára bocsátva), a másodfokú bíróság azonban bizonyítottság hiányában felmentette a vádlottat. Az ítéltábla utóbbi döntését helybenhagyta, ám a másodfokú bíróságétól eltérő jogi indokok alapján, bűncselekmény hiányában felmentette őt. Ugyanis az ítéltábla szerint nincs jelentősége annak, hogy valóban a terhelt követte-e el a cselekményt, mivel maga a cselekmény a konkrét szituációban nem büntethető. A bíróság úgy érvelt, hogy az ügyvéd közszereplő, így magasabb fokú tűrés kötelezettség terheli őt, mint másokat, amennyiben a vele szembeni megnyilvánulások ügyvédi tevékenységével állnak összefüggésben. Mivel a jelen ügyben ez volt a helyzet, a vizsgált kifejezések az ítéltábla szerint nem érték el azt a szintet, amelyet egy ügyvéd mint közszereplő ne lenne köteles túrni. E döntést az Alkotmánybíróság alaptörvény-ellenesnek találta, mivel az ügyvéd a testület szerint – a bíróság felfogásával ellentétben – nem tekinthető „közszereplőnek”, így az ítéltábla alaptörvény-ellenes módon terjesztette ki a véleménynyilvánítási szabadságot az ügyvédekkel szembeni becsületsértő állításokra. Az Alkotmánybíróság érvelése tehát nem azon alapult, hogy az ügyvéd nem közügyben vett részt, azaz nem az ügy tárgyi szempontjainak vizsgálatára helyezte a hangsúlyt, hanem a sértett általános státuszára, közszereplői mivoltára fókuszált.

⁴⁹ Mindamellett elméletileg nem tisztázott (és teljes mértékben nem is tisztázható) a pontos határ a tényállítás és a véleménynyilvánítás között. Ennek indoka Blutman László megfogalmazásában az, hogy „a tényközlés és a vélemény között csak fokozati különbség van. A tényközlés elkerülhetetlenül szubjektív is, a véleménynek pedig rendszerint van szoros ténybeli kapcsolódása.” BLUTMAN László: Burkolt tényközlések és ténylegű értékítéletek. *Jogtudományi Közlemény*, 2023/5., 214. Ugyanitt Blutman a magyar gyakorlatból a tényállítások detektálására a következő szempontok vizsgálatát emeli ki: tényyszerűség, bizonyíthatóság, egyedi felismerhetőség vagy elhatároltság, valamint konkrétság.

A hangsúly tehát a közszereplőről áttolódott a kijelentés alapjául szolgáló ügyre. Ennek oka az a – helyes – felismerés, hogy egy közszereplőnek is lehetnek magánügyei, amelyekben a véleménynyilvánítás szabadságának kiemelt védelme nem indokolja azt, hogy őt a jog a gyalázkodó kijelentések vagy egyéb cselekmények tűrésére kötelezze. Ez fordítva is igaz: egy nem közszereplő is kerülhet saját akaratából olyan helyzetbe, amikor közügyekben vesz részt, a közügyek szabad vitathatósága pedig akkor is indokolja a véleménynyilvánítás szabadságának kiemelt védelmét, ha arra egy nem közszereplővel szemben kerül sor, hiszen a szabad közéleti vita, a félelemmentes és megalkuvás nélküli véleménynyilvánítás csak így biztosítható.

E tétel deklarálása ugyan nem volt előzmények nélküli, a közügyek szabad vitatása korábban még csak mint a közszereplők bírálhatóságának egyik (a demokrácia védelme érdekében történő) igazolása jutott szerephez, nem mint a vélemények alkotmányosságának önálló értékelési szempontja. A 13/2014. (IV. 18.) AB határozatban – utalás szintjén pedig már a 7/2014. (III. 7.) AB határozatban⁵⁰ – az Alkotmánybíróság leszögezte például, hogy „a közügyeket érintő véleménynyilvánítás középpontjában elsősorban a politikai közösség demokratikus működése, és nem a szózással, bírálattal érintett közszereplő személye áll” (indokolás [26]). Továbbá a „nyilvános közlés megítélése során elsőként arról szükséges dönten, hogy az adott közlés a közügyekben való megszólalást, közérdekű vitában kifejtett álláspontot tükröz-e, vagyis a közügyek szabad vitatásával áll-e összefüggésben” (indokolás, [39]). Vagyis az alkotmányos mérlegelés elsődleges, minden más szempont vizsgálata előtti kérdése nem az, hogy az állítás közszereplőt érintett-e, hanem kifejezetten az, hogy a kijelentés közüggyel kapcsolatban történt-e.⁵¹

Az alanyi helyett a tárgyi szempontok vizsgálatának szükségességét erősítette meg később a polgári ügyben született 28/2014. (IX. 29.) AB határozat is, annyi különbséggel, hogy a közszereplő helyett nem a közügy, hanem a közszereplés fogalmával operált:

A jogirodalom álláspontja szerint a társadalom életét általában befolyásoló, akár az országos, akár a helyi viszonyok alakulását meghatározó, vagy ilyen célzattal létrejött nyilvános rendezvényeken, eseményeken történő szereplés tekinthető közszereplésnek. [...] Tipikusan ilyen a kulturális, társadalmi, politikai rendezvényeken, gyűléseken történő felszólalás, nyilvános szerepvállalás. Ez a minősítés nem kötődik semmilyen formális társadalmi vagy jogi státushoz. A közszereplés tényét a köz érdekében való megszólalás, szerepvállalás alapozza meg (indokolás [30]).

Hasonlóan a 31/2014. (X. 9.) AB határozat szerint: „A véleménynyilvánítás szabadsága tehát fokozottan érvényesül olyan értékítéletekkel kapcsolatban, amelyek a közügyekre vonatkozó vé-

⁵⁰ Vö. például „a közéleti véleménynyilvánítás fókuszában maguk a közügyek – nem pedig a közszereplők – állnak”, 7/2014. (III. 7.) AB határozat, indokolás [48]; „A politikai véleménynyilvánítás fokozott védelme mind a közügyekben megfogalmazott értékítéletekre, mind pedig a közügyek körébe tartozó tényállításokra vonatkozik”, 7/2014. (III. 7.) AB határozat, indokolás [50].

⁵¹ A vizsgálati szempontrendszer tehát kétlépcsős lett. A 13/2014. (IV. 18.) AB határozat alapján a bíróságoknak arról kell döntenük, hogy az inkriminált megszólalás közügyben történt-e, és ha igen, akkor tényállításról vagy véleménynyilvánításról van-e szó. Az Alkotmánybíróság emberi méltósággal kapcsolatos általános hozzáállását integrálva végül a 3329/2017. (XII. 8.) AB határozat explikálta – harmadik lépésként, az értékítéletek esetében – annak vizsgálatát is, hogy a megszólalás nem korlátozza-e az emberi méltóság korlátozhatatlan magját (indokolás [42]).

lemények ütközésében kapnak hangot, még akkor is, ha esetleg túlzók és felfokozottak” (indokolás [30]). A közszereplés (közügyben való szerepvállalás) egy határozat kivételével⁵² azóta is az Alkotmánybíróság véleménynyilvánítási szabadsággal kapcsolatos gyakorlatának központi eleme, amelyet – a szempontbővítéseken és pontosításokon túl – a mai napig irányadónak tart.

A 13/2014. (IV. 18.) AB határozat az ügy közügykénti megítélése alapjául szolgáló szempontokat is felvázolta.⁵³ Ennek alapján végül az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a kifogásolt kijelentést ténylegesen közügyben tették (indokolás [48]), ezért vonatkozik rá a véleménynyilvánítás szabadságának kiemelt (de nem korlátlan) védelme. Ezenkívül az Alkotmánybíróság e határozatában a rágalmozás és a becsületsértés, valamint a tényállítás és az értékítélet elhatárolásának szempontjait is kifejtette, egyúttal megerősítve azt az 1994-es tételét, amely szerint a közéleti vita (immáron azonban nem a közszereplői státusszal, hanem a közügyekkel összefüggésben) alkotmányosan csak szűk körben korlátozható: a véleménynyilvánítás tekintetében egyáltalán nem (indokolás [40]), a tényközlések tekintetében pedig a 36/1994. (VI. 24.) AB határozatban megfogalmazott esetekben és mértékben (indokolás [41]). Az Alkotmánybíróság szerint egy büntetőügyben rögtön azt követően, hogy egy kijelentés közügyekkel való összefüggésének megállapítására sor került, a bíróságnak abban kell döntenie, hogy a kijelentés tényállításnak (büntetőjogi értelemben: tényközlésnek), vagy pusztán véleménynyilvánításnak (értékítéletnek, bírálatnak stb.) tekinthető-e.⁵⁴

Azonban a véleménynyilvánítás szabadsága és az emberi méltósághoz való jog kollíziója során értékelendő követelmények nem változtak: az Alkotmánybíróság addig is a szólásszabadság lehetséges korlátjaként ismerte el a méltóságot⁵⁵ és az abból következő becsületvédelmet, és a 13/2014. (IV. 18.) AB határozatban sem rendelkezett másként. Kimondta, hogy az a közlés, amelynek semmilyen más célja nincs, mint a pusztá megalázás, az emberi méltóság korlátozhatatlan lényegének támadása okán nem részesülhet alkotmányos védelemben, tekintve, hogy annak nincs köze semmilyen közéleti vitához vagy közügyhöz. Nem részesülhet továbbá alkot-

⁵² 1/2015. (I. 16.) AB határozat. Ezt az önellenmondást felismerve a 3328/2017. (XII. 8.) AB határozat a jövőre nézve, a szempontok tisztázását segítve, egyértelműen leszögezte: „A közszereplői minőség azonban kizárólag az ügy jellegének vizsgálata keretében alapozhatja meg a véleménynyilvánítás általánostól eltérő, kiemelt védelmét” (indokolás [42]). Ugyanez a határozat tisztázta a büntetőjogi rágalmozás és becsületsértés – alkotmányos elvárásokból következő – szakjogi dogmatikai kérdéseit is.

⁵³ „Ennek megítéléséhez pedig elsődlegesen a közlés megjelenésének módját, körülményeit és a vélemény tárgyát, kontextusát szükséges figyelembe venni. Így a közlést érintően vizsgálni kell a médium típusát, a közlés apropóját adó eseményt, illetve az arra érkező reakciókat és az adott közlésnek ebben a folyamatban játszott szerepét. További szempontként szükséges értékelni a kijelentés tartalmát, stílusát, illetve a közlés aktualitását, valamint célját. Amennyiben e körülmények értékelésével az állapítható meg, hogy a közlés a közügyek szabad vitatását érinti, úgy a közlés automatikusan a véleménynyilvánítási szabadság nyújtotta magasabb szintű oltalmat élvezi. Az ilyen közlés ugyanis a közhatalom és a közhatalmat gyakorlók ellenőrzésének, ellenőrizhetőségének egyik legfőbb garanciája, amely egy plurális alapokra épülő társadalom demokratikus és nyílt működéséhez nélkülözhetetlen követelmény.” 13/2014. (IV. 18.) AB határozat, indokolás [39].

⁵⁴ A konkrét ügyben a bíróságok „a rágalmozás bűncselekményének törvényi tényállásában foglalt »tényt állít« fordulatnak olyan kiterjesztő értelmet adtak, amely sérti az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdésében elismert alapjogot és az abból fakadó mércét”. 13/2014. (IV. 18.) AB határozat, indokolás [47].

⁵⁵ „[Az] emberi méltóság a véleménynyilvánítási szabadság korlátja lehet.” 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167, 174.

mányos védelemben az a közlés sem, amely az egyént családi kapcsolataiban, magánéletében vagy közügy vonatkozásában támadja, de azt a közügy által teljesen indokolhatatlan módon, a sértett emberi mivoltát illetően teszi (indokolás [40]). Korábban hasonló következtetésre jutott – általánosságban – a 7/2014. (III. 7.) AB határozat is (indokolás [43], [55], [60]), majd közvetlenül a siklói ügyben született döntést követően egy választási (tehát nem büntető-) ügyben az Alkotmánybíróság tanácsa is [3122/2014. (IV. 24.) AB határozat]. Ez utóbbi döntés azt mondta ki, hogy még egy közszereplő politikus méltóságának is van egy olyan lényegi, érinthetetlen magja, amelyet a kritikát megfogalmazó személyek kötelesek tiszteletben tartani.⁵⁶ Az állatokkal való azonosítás dehumanizálja az érintett személyeket, így az állatként (a konkrét esetben két miniszterelnököt majomként) való ábrázolást még egy országosan ismert politikus sem köteles tűrni. Hasonló módon oldotta fel az Alkotmánybíróság a véleménynyilvánítás (és a sajtó) szabadsága, valamint az emberi méltóság (és annak részeként a képmáshoz való jog) közötti dilemmát a közhatalom gyakorlójaként közéleti rendezvényeken jelen lévő rendőrök képmásainak sajtótermékekben, egyedileg is felismerhető módon való közzététele ügyében is.⁵⁷

4. A közszereplés kategóriájának szétbontása – az Alkotmánybíróság jelenlegi gyakorlata⁵⁸

Az Alkotmánybíróság a későbbiekben megerősítette, egyben cizellálta is a közügyekkel és a közszereplőkkel kapcsolatos gyakorlatát. Ennek egyik fontos állomása a 3145/2018. (V. 7.) AB határozat volt. E döntés témánk szempontjából kiemelkedő jelentőségét a vélemények tárgyi szempontjainak hangsúlyozása, az objektív elemek alkotmányos jelentőségének megerősítése adja: „a közügyek megvitatása körében elhangzó véleménynyilvánítás és a rá vonatkozó védelem fókuszában elsődlegesen nem a szólással érintett személyek státusza áll, hanem az, hogy a megszólaló valamely társadalmi, politikai kérdésben fejtette ki nézeteit” (indokolás [51]). Ennek

⁵⁶ 3122/2014. (IV. 24.) AB határozat, indokolás [17].

⁵⁷ Rendőri bevetés demonstrációkon minden esetben a jelenkor eseményének minősül, még akkor is, ha a rendőrök nem igazi „résztevői” a történésnek. Ezért az arról készült felvétel a képen lévők hozzájárulása nélkül közvetíthető a nyilvánosság felé, kivéve, ha ez a rendőr emberi méltóságának – mint az emberi mivolt benső lényegét feltétlenül megillető védelemnek – sérelmét jelenti; ilyen lehet például a hivatása gyakorlása során megsérült rendőr szenvedésének bemutatása, 28/2014. (IX. 29.) AB határozat, indokolás [41]–[44]. A határozat és annak következményei bemutatását részletesen lásd TÓTH J. Zoltán: Rendőrképmás: sajtószabadság és képmáshoz való jog a polgári jogi és az alapjogi jogosultságok keresztútján. *Pro Futuro*, 2017/2., <https://doi.org/10.26521/Profuturo/2017/2/4766>, 110–128.; SOMODY Bernadette: A rendőrcépmás-ügy mint az alapjogi ítékezés próbája. *Fundamentum*, 2016/1., 103–112.; ORBÁN Endre: A (rendőr)képmás és kerete: az alkotmánybírósági határozatok helye a jogrendszerben. *Jog – Állam – Politika*, 2018/2., 41–58.

⁵⁸ E gyakorlat elemzéséhez lásd például a rágalmazás, becsületsértés vonatkozásában BALOGH Éva: Alkotmánybíróság útvészében – széljegyzetek a magyar Alkotmánybíróság közszereplőkkel kapcsolatos közlések megítélésére vonatkozó legutóbbi döntéseire. *Fundamentum*, 2018/2–3., 88–99.; az emberi méltóság és a jó hírnév védelme kapcsán a választási kampányközlések vonatkozásában KOLTAY András – SZIKORA Tamás: Véleménynyilvánítási szabadság a választási kampányban. *Alkotmánybírósági Szemle*, 2022/1., 2–14.; átfogó jelleggel BLUTMAN László: Az Alkotmánybíróság és a szólásszabadság: mostohán a tényekkel. *Közjogi Szemle*, 2023/1., 1–10.

egyik fontos, de csak e körben értékelendő szempontja, hogy a megszólalással érintett személy, vagyis akiről valamit állítottak, közszereplő-e. Hasonlóan csak a közügykénti értékelés körében kap szerepet annak megállapítása, hogy maga a közlő közszereplő-e. Az, hogy a vitát közszereplők folytatják, jó érv lehet amellet, hogy a véleménynyilvánítási szabadság erősebb védelmi szintet indokol, ám a döntő mégis az, hogy az közügyet érint-e és számot tart-e közérdeklődésre. Az Alkotmánybíróság szerint továbbá

a közszereplői minőség megállapításának nem az a döntő szempontja, hogy az érintettnek mi a státusza, hanem az, hogy a közügyeket érintő, illetve közéletinek minősülő nyilvános vitában résztvevők önkéntes elhatározásuk folytán váltak-e a közügyek, a közélet alakítójává, rendszeres vagy időszakonként megjelenő szereplőjévé (indokolás [50]).

Tipikusan ilyenek – közügyben történő megszólalásuk esetén – az ún. kiemelt közszereplők, vagyis a közhatalmat gyakorló személyek és a közszereplő politikusok (ez utóbbiak függetlenül attól, hogy gyakorolnak-e közhatalmat vagy sem), valamint az ún. médiaszereplők (a médiában tevékenykedő, széles körben ismert személyek, akik „a különböző közéleti vitákban jelentős véleményformáló hatással lépnek fel”, indokolás [46]). Végül a közszereplői kör harmadik, a kiemelt köz- és a médiaszereplőkhöz képest alacsonyabb fokú (de a hétköznapi emberekhez képest így is magasabb szintű) tűrési kötelezettséggel rendelkező tagjai a kivételes közszereplők (indokolás [45]). Ők egy-egy közéleti vita aktív alakítójaként lépnek fel, és e körben élesebben kritizálhatók, azonban a velük kapcsolatos megszólalások védelme csak e szerepvállalásukra terjed ki, egyéb minőségükre nem. Ilyen lehet bárki, foglalkozásától vagy hivatásától függetlenül, aki egy tüntetésen felszólal, sajtónyilatkozatot tesz, tévéinterjút ad vagy más módon vállal részt önkéntesen a közéleti vitákban. Nagyon fontos ugyanakkor, hogy a testület értelmezésében a megszólalás tárgya nem az egyetlen ismérv a nyilvános közléssel érintettek személyi minőségének megállapításához.

Elengedhetetlen annak vizsgálata is, hogy az érintett önkéntes elhatározása folytán váljon a közélet alakítójává. A véleménynyilvánítás szabadságának érvényesülése ugyanis kizárólag azokban az esetekben igazolható, amelyekben a résztvevők a saját döntésük alapján váltak a közügyek másoknál aktívabb alakítóivá, vállalva ezzel az érintett közösség nyilvánossága előtti értékeléseket és bírálókat is. A közügyek vitatása körében ezért az őket érintő vagy minősítő, a személyüket támadó véleménynyilvánításokat nagyobb türelemmel kell tűrniük (indokolás [48]).

5. Konklúzió

Összességében megállapítható, hogy az Alkotmánybíróság a véleménynyilvánítási szabadság kiemelt védelmét elsősorban a közügyek vonatkozásában tartja fenn. Míg 2014-ig az alkotmányos vizsgálat fókusza a személyi minőség, a közszereplői státusz volt, addig az utóbbi években e szempont fokozatosan eltolódott a közügy vizsgálatá irányába. A közszereplői minőség továbbra sem lényegtelen, de csak a közügyi minőségnek alárendelten; lényegében a közszereplőség ténye (sok más mellett) egyetlen (bár nagyon fontos) tényező annak vizsgálata során, hogy a véleménynyilvánítás közügyben történt-e vagy sem. Elmondható tehát, hogy ma már az Alkotmánybíróság az

Alaptörvény IX. cikkének vizsgálata során, a büntetőjogi értékelést kívánó magatartások bírósági megítélése körében is nem az alanyi oldalon tulajdonít jelentőséget, hanem a tárgyi feltételek meglétének: az ügy közügy jellegének.

Irodalomjegyzék

- ÁDÁM Antal – HALMAI Gábor: A vélemény szabadság problémái az alkotmánybíráskodásban. *Acta Humana* 24., 1996, 3–24.
- BALOGH Éva: Alkotmánybíróság útvesztőben – széljegyzetek a magyar Alkotmánybíróság közszereplőkkel kapcsolatos közlések megítélésére vonatkozó legutóbbi döntéseihez. *Fundamentum*, 2018/2–3., 88–99.
- BÁRÁNYOS Bernadett: *A becsület büntetőjogi védelme a közügyeket érintő megszólalások esetén. Büntető bíróságok az alapjogi követelmények és a dogmatika szorításában*. Doktori értekezés, Budapest, ELTE, 2019.
- BLUTMAN László: Az Alkotmánybíróság és a szólásszabadság: mostohán a tényekkel. *Közjogi Szemle*, 2023/1., 1–10.
- BLUTMAN László: Burkolt tényközlések és tényalapú értékítéletek. *Jogtudományi Közlöny*, 2023/5., 213–224.
- DARLING, Keith A.: Flag Burning: Johnson, Eichman and Beyond. 3 *Appalachian Journal of Law* (2004).
- DRY, Murray: Flag Burning and the Constitution. *Supreme Court Review* (1990) 69–103. <https://doi.org/10.1086/scr.1990.3109656>
- HALMAI Gábor: Hátramenetben az alapjogvédelem? *Fundamentum*, 2000/3., 74–78.
- HANÁK András: Szent szólásszabadság. *Fundamentum*, 2009/4., 56–63.
- KARSAI Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető törvénykönyvhöz*. Budapest, CompLex, 2013.
- KOLTAY András: Az önkényuralmi jelképek korlátozhatóságának kérdése – a Vajnai kontra Magyarország-ügy apropóján. *Jogtudományi Közlöny*, 2008/12., 803–807.
- KOLTAY András: *A szólásszabadság alapvonalai*. Budapest, Századvég, 2009.
- KOLTAY András: 61. §. A véleménynyilvánítás és a sajtó szabadsága és a közérdekű adatok nyilvánossága. In JAKAB András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja II*. Budapest, Századvég, 2009, 2219–2303.
- KOLTAY András: A Vajnai-ügy. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélete a vörös csillag viselésének büntethetőségéről. *Jogesetek Magyarázata*, 2010/1., 77–82.
- KOLTAY András – SZIKORA Tamás: Véleménynyilvánítási szabadság a választási kampányban. *Alkotmánybírósági Szemle*, 2022/1., 2–14.
- NAVRATIL Szonja: Valóban a bíróságok lennének a jogállamiság védőbástyái? *Jogtudományi Közlöny*, 2018/4., 190–201.
- ORBÁN Endre: A (rendőr)képmás és kerete: az alkotmánybírósági határozatok helye a jogrendszerben. *Jog – Állam – Politika*, 2018/2., 41–58.
- SÁRI János – SOMODY Bernadette: *Alapjogok*. Budapest, Osiris, 2008.
- SMUK Péter: Az önkényuralmi rendszerek jelképei és a használatukat tiltó jogi szankciók rendszere. *In Medias Res*, 2019/2., 230–252.

- SÓLYOM László: *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon*. Budapest, Osiris, 2001.
- SOMODY Bernadette: A rendőrcárképmás-ügy mint az alapjogi ítélkezés próbája. *Fundamentum*, 2016/1., 103–112.
- SZOMORA Zsolt: Az alkotmányos követelmények hivatkozási tipológiája becsületsértési és rágalalmazási ügyekben hozott büntetőítéletekben. *Jogtudományi Közlöny*, 2014/10., 469–476.
- SZOMORA Zsolt: 13/2014. (IV. 18.) AB határozat – közszereplők büntetőjogi becsületvédelme. In GÁRDOS-OROSZ Fruzsina – ZAKARIÁS Kinga (szerk.): *Az alkotmánybíráskodás gyakorlata. Az Alkotmánybíróság 100 elvi jelentőségű határozata 1990–2020 II.* Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont – HVG-ORAC, 2021, 327–347.
- TÓTH Gábor Attila: A szólástilalom közvetlen veszélye. *Jogtudományi Közlöny*, 2010/2., 83–89.
- TÓTH J. Zoltán: Az önkényuralmi jelképek használata mint a véleménynyilvánítási szabadság korlátja? A 4/2013. AB határozat előzményei, indokai és következményei, valamint az új Btk.-szabályozás pozitívumai és fogyatékosai. *Jogelméleti Szemle*, 2013/2., 178–196.
- TÓTH J. Zoltán: A rágalmazás és becsületsértés a jogfilozófiai és jogbölcseleti gondolkodásban. In KOLTAY András – TÖRÖK Bernát (szerk.): *Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején 3.* Budapest, Wolters Kluwer, 2016, 515–580.
- TÓTH J. Zoltán: Rendőrcárképmás: sajtószabadság és képmáshoz való jog a polgári jogi és az alapjogi jogosultságok keresztútján. *Pro Futuro*, 2017/2., 110–128.
<https://doi.org/10.26521/Profuturo/2017/2/4766>
- TÓTH J. Zoltán: 13/2014. AB határozat. In TÓTH J. Zoltán – TÉREY Vilmos: *A „valódi” alkotmányjogi panasz*. Budapest, HVG-ORAC, 2019, 139–148.
- TÖRÖK Bernát: A gyűlöletbeszéd tilalmának médiajogi mércéi. *Jogtudományi Közlöny*, 2013/2., 59–72.
- TÖRÖK Bernát: A bántó szavakról. *In Medias Res*, 2019/2., 253–273.

Elindítottuk a Jogkódex webböngésző alatt működő, bárki számára hozzáférhető, ingyenes változatát.

Próbálja ki a Jogkódexet!

jogkódex.hu

